

Erkki Kivi

MUSTELMIA

matkalippu menneisyyteen

Sisällysluettelo

[Prologi](#)

[Ensimmäinen 1940 luku](#)

[Toinen 1950 luku](#)

[Kolmas 1960 luku](#)

[Neljäs 1970 luku](#)

[Viides 1980 luku](#)

[Kuudes 1990 luku](#)

[Seitsemäs 2000 luku](#)

[Kahdeksas 2010 luku](#)

[Epilogi](#)

Prologi

Katson edessäni olevaan vessan peiliin. Näen siellä ohimoiltaan harmaantuneen varttuneen miehen - jonkin verran ylipainoisen, mutta muutoin hyvävoimaisen. Tarkemmin katseltuna voi silmäkulmien ympärillä havaita muutaman tikkausta vaatineen arven. Nenä näyttää vinksahaneen hitusen verran vasemman posken puolelle. Tummana säilyneet, otsalta jo hiukan paenneet hiukset riittävät vielä peittämään alleen koko päälän. Silmäalusilta voi havaita iän mukanaan tuomia ryppyjä.

Täytän huomenna seitsemänkymmentä vuotta.

Ensimmäinen

1940

luku

1945

On vuoden 1945 viimeinen päivä. Ulkona paukkuu kireä pakkanen. Kirkkaalle tähtitaivaalle tupruaa talojen piipuista pitkiä valkoisia savuvanoja. Mäen syrjässä sijaitsevan punaisen torpan ikkunasta paistaa yksinäinen, himmeä valo. Perheen poika **Matti** on saapunut lapsuudenkotiinsa tervehtimään vanhempiaan **Kustaata** ja **Matilda**a. Vuojärven tuntumassa sijaitseva torppa on pieni mutta kodikas. Sen seinustalle on Matin isovelji **Otto** rakentanut perheensä asunnoksi muutaman huoneen mittaisen lisäsiiven. Miehet jutustelevat pöydän ääressä siemaillen silloin tällöin lasistaan Oton tarjoamaa Jaloviinaa. Naisväki, Matin vaimo **Linda** ja Oton **Eeti** pitävät seuraa Tilda-mummolle. Ilta on sujunut leppoisissa tunnelmissa vuoden vaihtumista odotellen. Vanhaa vuotta sotineen ja muine murheineen jää tuskin kukaan kaipaamaan. Kaikki tarmo ja toivo on nyt suunnattava tuleviin vuosiin, valmistauduttava korjaamaan sodan tuhot, rakentamaan uutta uljasta Suomea.

Kellon viisarien lähestyessä puolta yötä tunnelma torpassa alkaa kiristyä. Otto-veljellä on tunnetusti huono viinapää, ja humalluttuaan alkaa nahistella veljensä kanssa. Matti on kuitenkin rauhallinen kuin viilipytty, mikä saa Oton raivon nousemaan entisestään. Isä-Kustaa yrittää rauhoitella Ottoa, joka nyrkit pystyssä haastaa Mattia nujakoimaan kanssaan. Matti päättää siirtyä Lindan kanssa tuvan ullakolle, jonne kaksivuotias tytär **Tuulikki** on jo aiemmin nukahtanut. Otto jatkaa räyhäämistään alakerrassa uhkaillen hakevansa liiteristä jotain kättä pidempää. Kustaa saa lopulta Oton huutamisesta tarpeekseen, ja komentaa hänet omalle puolelleen napsauttaen sitten välioven tiukasti lukkoon. Linda on Oton riehumisesta peloissaan, ja tilanteen rauhoittuessa kyyneleet saavat vallan. Matti lohduttaa parhaansa mukaan ja puristaa Lindan tiiviisti kainaloonsa.

Vartalot kohtaavat ja tapahtuu se, mitä kukat ja mehiläiset keskenään touhuavat... Muutaman kuukauden kuluttua selviää, mikä on syynä Lindan närästykseseen ja vatsanpuruihin. Sille päätetään antaa nimeksi **Erkki Juhani**.

1946-1949

"Synnyin hyvin nuorena, enkä oikeastaan haluaisi ottaa mitään vastuuta kolmesta ensimmäisestä elinvuodestani". Tämä kuolematon **Groucho Marxilta** lainattu lausahdus sopii varsin hyvin kuvailemaan myös oman elämäni varhaisimpia vaiheita. Eli joudun näin aluksi turvautumaan suurelta osin pelkkiin kuulopuheisiin. Niiden mukaan perheemme muuttaa pian syntymäni jälkeen Jyväskylän Keskikadulta Syrjälänkadun vuokrataksioon, isän Tykkitehtaalta saamaan työsuhdeasuntoon. Neliötä meidän kuusihenkisellä pesueellamme on käytössään peräti viisikymmentäkuusi. Kylmä vesi tulee ja menee, mutta perusteellisemmat pesuhommat pitää suorittaa asuntoalueen yhteisessä saunassa. Kaksikerroksisia pitkulaisen muotoisia kivitaloja on alueella toistakymmentä, meidän talomme sijaitessa sotamaalauksissaan vielä komeilevien tehdashallien tuntumassa.

Työtä tehtaalla tehdään kolmessa vuorossa. Ensimmäiset omat muistikuvat liittyvät minua kovasti pelottaneisiin yövuoron aikaisiin hitsausvalokaariin, jotka heijastuivat asuntoomme asti. Taisinkin olla kaikkein nuorimpia niistä, jotka pelkäsivät sen kauhean sodan alkavan uudelleen. Isää näkyy kotona kovin harvoin, sillä hän tekee työtään jysinkoneen ääressä kuutena päivänä viikossa. Ylitöitäkin hänellä teetetään, sillä Suomi on sodan hävinneenä saanut maksettavakseen raskaat sotakorvaukset Neuvostoliitolle. Ne on sovittu suoritettavaksi erilaisina metalliteollisuuden tuotteina, laivoina, junina ja moottoreina. Tykkejä ei tehtaalla tietenkään saa enää valmistaa.

Sunnuntaisin ja pyhäpäivisin isällä on vapaata, ja tuolloin hän saattaa hetkeksi omistautua moottoripyöräharrastukselleen. Autoahan ei juuri kellään ole, ei meilläkään. Pihapiirissä on puinen moottoriöljyltä tuoksahtava parakki, jonka suojissa isä aarrettaan huoltaa ja säilyttää. Polttoaineen säännöstelyn takia äidin kanssa ajettut lenkit jäävät vaatimattoman lyhyiksi. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että käytettynä hankittu Royal Enfield on isälle kovin tärkeä ja rakas.

Enemmän tai vähemmän rakkaita ovat myös lähimmät naapurimme. Kotimaista eksotiikkaa edustavat sodan jaloista evakuoidut karjalaissiirtolaiset ja ruotsia kotikielenään puhuvat helsinkiläiset metallimiehet. Heidät on jatkosodan alettua siirretty Jyväskylään, sinne keskitetyn aseteollisuuden palvelukseen. Saman porraskäytävän jakavat kanssamme **Järviset, Raussit, Rouviset ja Wackerit**. Seinänaapurimme **Emil** ja **Alma** Järvinen on lapseton, eläkeikää jo lähestyvä ja hiljaista elämää viettävä ystävällinen pariskunta. Samaa ei valitettavasti voi sanoa yläkerran Rausseista. Perheen vanhin poika **Harri** on kaatumatautia sairastava, henkisesti kehitykseltään jälkeenyäännyt kiusankappale. Kun talon muut asukkaat eivät Harrin touhuista oikein tykkää ja käyvät sen vuoksi keskustelemassa asiasta isä-Raussin kanssa, seurauksena on useimmiten kahta kauheampaa kiusantekoa, huutelua ja ilkivaltaa. Uhkasipa Harri kerran isääkin kirves kourassa.

*Rouvisista ei sen sijaan liiemmin huomauttamista ole. Jollei sitten sellaiseksi katsota perheen pään "Otkali Louvisen" - **Oskarilla** on puheessaan muutama kirjain hukassa - uhoamista urheilusuorituksillaan. Toki hän on kovan luokan murtomaahiihtäjä, aivan Suomen terävintä kärkeä. Asioidessaan erään kerran läheisessä maitokaupassa piimänhaku mieleessään, joutui Oskarikin vetämään vesiperän. Piimä kun oli päässyt loppumaan.*

Mutta se ei Oskaria lannistanut: "Kuulkaahan nyt, minä olen mettalihihtäjä Otkali Louvinen, ja minulla on kiile Tant Moolittiin, onko titä piimää?" Ei ollut piimää, mutta ei tarvinnut Oskarin St Moritziinkaan tyhjin vatsoin lähteä, sillä hänen oli loppujen lopuksi tyytyminen kotiin jäävän varamiehen rooliin. Hieno saavutus sekin.

Eniten kanssakäymisiä perheellämme on meitä vastapäätä asuvien Wackerien kanssa. Perheenpää **Usko** on silloin tällöin ankaria katumusharjoitteita suorittava hyväntuulinen pyknikko. Katumus iskee aina kun Usko havaitsee puntarin viisarin heilahtaneen hänen mielestään väärään suuntaan. Hikiseltä hiihto- tai juoksulenkiltä palattuaan Uskolla on tapana tankata oikein kunnolla, minkä seurauksena viisari valitettavasti jatkaa edelleenkin vaellustaan kohti asteikon oikeaa reunaa. Sen sijaan **Vieno**-rouva on hoikka kuin gaselli. Päivisin hän työskentelee kampaamotuotteita myyvässä yrityksessä ja iltaisin Suomi-Elon lippukassana. Perheen kiharapäisistä pojista **Jarmo** on minua pari vuotta vanhempi ja **Juhani** eli **Jussi** kanssani samanikäinen.

Niin, ja sitten se meidän perheemme. Isäni Matti on laukaalaisen torppariperheen vuonna 1915 syntynyt jäyhä jälkeläinen, kiertokoulun käynyt itseoppinut koristepuuseppä ja metallimies. Kumppanikseen Matti on keskellä jatkosodan melskeitä löytänyt työpaikaltaan Tikkakosken asetehtaalta nuoren kauniin lesken Lindan, jolla on edellisestä liitostaan kaksi pientä tytärtä, **Irja** ja **Ritva**. Linda on Mattia parisen vuotta vanhempi, Säamingissä syntynyt ja Viipurissa torikauppias-tätinsä hoivissa nuoruutensa viettänyt. **Pekka Savolaisen** kanssa solmittu avioliitto päättyi dramaattisesti leskeyteen jo muutaman vuoden yhteiselon jälkeen. Tuota tapahtumaa ei äiti varmasti ole koskaan pystynyt mielestään täysin pois pyyhkimään. Siitä kertovat hänen tummanruskeat, surulliset silmänsä.

Tyttöjen jouduttua sotatilanteen pakottamana Ruotsiin evakkoon nuoripari muutti Matin työn perässä Tampereelle, jossa käväisivät vihillä kesällä 1942. Seuraavan vuoden syksyllä näki päivänvalon Tuulikki, siskoistani nuorin. Irja ja Ritva pääsivät palaamaan kotimaahan vasta vuoden 1945 puolella. Muu perhe oli sillä välin asettunut asumaan Jyväskylään, ensin Ilmarisenkadulle ja sitten Keskikadulle.

Tykkitehtaan järjestämä uusi asunto Syrjälänkadulla on ahtaudesta huolimatta kaikkien mieleen, koska se edustaa mukavuuksiltaan ajan parhainta tasoa. Alkovillisen olohuoneen, makuuhuoneen, keittiön ja wc:n muodostaman huoneiston pitää lämpimänä alueellisen lämpökeskuksen kautta toimitettu kaukolämpö. Jääkaappia ei asunnossa kuitenkaan ole, ja siksi herkimmin pilaantuvat ruokatavarat on säilytettävä betoniseinäisessä kellarikomerossa.

Asuintalomme pihapiiri rajoittuu etupihan puolella puuaitaan, jonka takana sijaitsee luhistumaisillaan oleva puuhökkeli. Rakennuksen huono kunto ja mukavuuksien puuttuminen eivät kuitenkaan ole estäneet **Naukkarisen** monilapsisen perheen asettumista siihen asumaan. Talomme toisella puolella on nurmikenttä, jolla kesäisin telmitään erilaisia pallopelejä pelaten. Talvella kentällä harjoitellaan luistelua ”nurmiksilla”, hiihtomonon pohjaan ruuvattavilla irtoterillä.

Isän puolen isovanhemmat Kustaa-vaari ja Tilda-mummo asuvat edelleen pienessä punaisessa torpassaan Laukaassa. Vaari on joskus kovin impulsiivinen, tulla tupsahtaa vierailullekin sen enempiä etukäteen ilmoittamatta. Usein nuo sinänsä mieluisat vierailut osuvat Hippoksella järjestettävien ravien aikaan. Ja lähes yhtä usein ravit jaksavat kiinnostaa vaaria vain puolisen tuntia. ”Onhan noita koneja nähty”, kuuluu kommentti. Sitten liuska Hota-pulveria, ettei vaan alkaisi päätä särkeä - tai vaihtoehtoisesti lusikallinen ruokasoodaa, ellei sitten vuorossa ole kamferilla terästetty sokeripala.

Kerran vaari oli nähty leipäostoksilla lähikaupassamme. Käski myyjän kertoa terveisiä Kiven Lindalle, jos tämä sattuisi kaupalla käväisemään. Pisti sitten leivän reppuunsa, repun selkään, ja otti linjurikyydin takaisin Laukaaseen, 30 kilometrin päähän. Jos joskus jaksoi tai paremminkin muisti tulla kotiimme perille asti, mutusteli huonohampaisena leivästä vain pehmeimmän osan, minun saadessa syödä ne herkulliset kuoret.

Tilda-mummokin kävi kyläilemässä silloin tällöin. Erään kerran ollessani kolmivuotias, Tilda oli käynyt viinakaupassa hakemassa vaarille pullon Jallua tuliaisiksi. Mummon tehdessä lähtöä halusin antaa hänelle keittiön puulaatikosta polttopuita, että saisi keittää vaarille korviketta kun pääsee kotiin. Mummo ei halunnut pikku miehen mieltä pahoittaa, ja laittoi siksi muutaman kalikan matkalaukkuunsa, jallupullon kaveriksi. Perille hän ei valitettavasti päässyt koskaan, sillä kävellessään junaradan vartta kotiansa kohti, takaa tullut veturi töytäisi hänet hengiltä. Minulle ei mummon kuolinsyytä haluttu tuolloin kertoa, koska asiaan liittyi viranomaisten epäilyjä mielenhäiriössä tehdystä itsemurhasta. Olihan mummon matkatavaroissa viinapullon lisäksi hellapuiksi sopivia puukalikoita, niitä minun antamiani.

Muihinkin sukulaisiin pidettiin tiiviisti yhteyttä, vaikka he asuivat kymmenien kilometrien päässä, Vehniän kylällä asti. Varhaisimpia muistikuvia noilta kyläreissuilta ovat pitkänokkainen, moottorin äänestä päätellen viimeisiään vetelevä linja-auto ja tieksi kutsuttu kuoppainen ajoväylä. Perille pääsy saattoi joskus olla pienestäkin kiinni. Linjuri nimittäin jäi silloin tällöin kiinni noihin kuoppiin, ja pääsi jatkamaan matkaansa vain rivakoitten miesmatkustajien työntämänä. Ja jos perille päästiin, loppumatka sukulaismiehen korpeen rakentamalle

talolle taitettiin jalkaisin mutkittellevia karjapolkuja seuraten.

Ensimmäiset näytteet määrätietoisuudestani ja kilpailuhenkisyydestäni saatiin eräältä tällaiselta keskikesän aikoihin tehdyltä sukulaisretkeltä. Olin hieman alle nelivuotias, ja äitini oli ommellut minulle isän vanhasta ulsterista paksun, napitettavan päällystakin ja lämpimän lakin. Tarkoitus oli ottaa ne käyttöön syksyllä, kylmien ilmojen tultua. Halusin kuitenkin pukea ne päälleni jo nyt esitelläkseni maalaisserkuilleni miltä kaupunkilaispoika näyttää. Alkumatka vetoisessa linjurissa sujui ihan mukavasti, mutta patikoinnin puolivälissä alkoi jo hiki virrata pikkumiehen kasvoilla. Mutta periksi ei anneta, ei vaikka posketkin punoittavat kuin jouluomenat. "Kylläpä Erkillä on hieno takki ja lakkikin - onkos ne ihan uudet vielä?" kysyy Hilikka-täti - ja pelastaa päiväni. Nyt ne on näytetty, ja voin riisua tuon tuskastuttavan kuuman takin ja käydä äidin kanssa vilvoittavalla pesulla läheisen puron varressa.

Terve metsä, terve vuori,
terve metsän ruhtinas.
Tässä on poikas uljas nuori,
esiin käy hän voimaa täys
kuin tuima tunturin tuuli.

Aleksis Kivi: Metsämiehen laulu

Toinen

1950

luku

1950-1951

Kuoppia on myös tehtaan piikkilanka-aidan vieressä kulkevalla Vasikkakujalla. Sitä pitkin pääsee oikotietä lähimpään kauppaan, Osuusliike Mäki-Mattiin. Säännöstelykuponkeja vaativat ostokset tehdään kolmella eri osastolla. Lihatiskiltä saa lihojen lisäksi teemakkaraa, hampparinkäyrää tai lauantaita, maitopuodista tuoreen leivän lisäksi maitoa tai piimää tonkasta omaan kannuun ja isosta drittelistä lohkaistua irtovoita. Siirtomaapuolella on erilaista kuivatavaraa, jauhoja, rusinoita, teetä ja kahvia, jos sellaista ylipäättäen on tarjolla. Hedelmiä ei juuri ole, paitsi syksyisin joskus kotimaisia omenoita. Aikaa kauppareissulle on syytä varata reilusti, sillä useammalla osastolla asioiminen ja elintarvikekuponkien syynääminen vievät oman aikansa.

Kotona on ruokana aika usein kastiketta ja perunaa, joskus myös lihatai luukeittoa sekä makaronilaatikkoa. Isän suosikkiherkku on tirripaisti, jossa sulatetussa rasvassa lilluu leivän- ja lihanpaloja. Isän työkaverilla **Ahosen Otolla** on Palokassa pieni sikala, josta isä hakee aina syksyisin teurasporsaan puolikkaan. Osa lihasta suolataan saaviin, josta juhlapäivinä saatetaan sitten herkutella kyljyksillä, ja jouluna kinkulla. Kasvisten ja juuresten suhteen olemme omavaraisia, sillä meillä on Hippoksen vieressä oma viljelypalsta. Sieltä saadaan niin perunat, porkkanat, herneet, kuin lantut ja nauriitkin, joita kaupassa ei ole edes tarjolla, torilla kylläkin. Tuollainen omavaraisuus koituu onneksemme heti vuosikymmenen alussa kun metallimiehet menevät kymmeneksi viikoksi laksoon, eikä kauppaostoksiin ole rahaa isän palkan jäädessä lakon ajalta saamatta.

Energiaahan siinä tarvitaan kun erilaisia pihaleikkejä leikitään. Milloin piilosilla oloa, rosvoa ja pollaria, kartun heittoa, kirkonrottaa ja ruutuhyppeilyä, milloin seikkailuja

Tunskussa tai hiekkamontuilla. Välillä kuunnellaan Wackerien soittimella rahisevia äänilevyjä tai katsellaan Jussin kanssa Jöröjukka-kirjaa, Seura-lehden Matti Mainio ja Jussi Juonio -sarjakuvia tai Tex Willer- ja Pecos Bill -sarjakuvavihkoja. Välillä on käytävä läheisessä kadunkulmassa katsomassa olisiko liikkeellä autoja, joiden rekisteritunnukset voisi kirjata ruutuvihkoon. Tietoja autoista saadaan myös kahvipaketeista löytyvistä pahvikuvista. Likat ovat tietysti ihan yäk, vaikkakin naapurin tytön kanssa viisivuotiaana leikitty lääkärileikki antaa selvästi viitteitä siitä, mitä tuleman pitää.

1952

Muuttunut työlainsäädäntö lyhentää lauantapäivän työtunnit viiteen. Se mahdollistaa yönylimittaiset saarireissut isän vanerista rakentamalla pienellä moottoriveneellä. Aaltoja uhmaten, reimareista pahemmin välittämättä porhallamme pitkin Päijänteen rantoja, suuntana joko Lehtisaari, Vuoritsalo tai Urtti. Mukana on tietysti myös kissamme **Nöpö**, isän innokas onkikaveri. Perille päästyä äkkiä teltoa pystyyn ja nuotiopaikkaa etsimään, isä kissan kanssa ongelle.

Useimpien rantautumispaikkojen lähistöltä löytyy kirkasvetinen lähde, josta saamme puhdasta juomavettä. Ruokana meillä on kotoa otettujen eväitten ja perunoiden lisäksi isän pyydystämiä kaloja. Jos ei kalaonni suosi, vaihtoehtona on herkullista säilykelihaa, "nötköttiä". Jälkiruuaksi äiti kiehauttaa kahvit ja paistaa meille lapsille kasan lettuja. Joskus jäämme saareen äidin kanssa koko viikoksi, isän käydessä päivisin linja-autokyydillä töissä läheisestä Säynätsalosta käsin. Välillä seurana on naapuriemme telttakuntia, ja silloin riittää riemua koko porukalle. Lisää tahatonta komiikkaa on luvassa Juhannuksena kun Usko juoksee järveen polttaessaan kokkoa sytytettäessä silmäripsensä ja kulmakarvansa, ja

isältä häviää nukkuessa uimahousut verkkareitten alta. Ja hauskaa on kaikilla muilla paitsi kaverillani Jussilla, kun hänen keräämiensä mustikoiden joukosta löytyy oudonmakuisia marjoja, saarella laiduntavien lampaiden papanoita.

Isot tytöt eivät ole saarireissuilla mukana. Ritva on koulunsa päättymisen jälkeen päässyt harjoittelijaksi Nisulan Osuuskassan Harjukadun konttoriin. Irja puolestaan on kauppakoulun käytyään ollut ensin töissä Kauppakadulla sijaitsevassa lelukaupassa ja siirtynyt sieltä Keski-Suomen Työ-nimiseen lehteen toimituksen sihteeriksi. Käymme joskus tervehtimässä häntä torireissujen yhteydessä. Saan silloin harjoitella sarjakuvatoimittajan hommia liimailemalla puhekuplia seuraavan päivän Nalle, Pelle ja Pingo-sarjakuvan ladontavedokseen. On sitten aika leuhkaa kertoa kavereille etukäteen, mitä huomisaamun lehdessä noille sarjakuvasankareille tulee tapahtumaan.

Jatkamme asumista Syrjälänkadulla, nyt talossa numero neljä. Uusi asuntomme on kooltaan samansuuruinen eli 56-neliöinen, mutta pohjaratkaisultaan edellisen peilikuva. Naapuritkin ovat samanlaista Sortin sakkia, yläkerrassa **Autiomäet** ja **Hirvoset**, hauska savolaispariskunta. Keinutuolissaan hiljakseen piippua poltteleva **Kalle**-herra keskeyttää silloin tällöin keinuttelunsa kivahtaen puheliaalle **Aino**-rouvalleen: *"Ou iäneti!"* Täsmen tipä tätä käskytystään eräällä yhteisellä pilkkiretkellä. Kysyttyäni Kallelta, että mikä häntä tässä pilkkimisessä oikein kiinnostaa, kun pitää kovassa pakkasessa avannon äärellä kykkiä, Kalle vastaa: *"Suapihan sitä ejes pieneh hetke olla iliman sitä alituusta pärpätystä"*. Asia tuli selväksi.

Alakerran menosta ja meiningistä vastaa **Kekkosen Eeron** monilapsinen pesue. Eerolla on tapana käydä kaljoittelemassa kellarin puuliiterissä. Tämä on talossa asuvien isojen poikien tiedossa, ja Eeron silmän välttää he käyvät silloin tällöin verottamassa kaljakorin sisältöä.

Huomattuaan korin vajentuneen Eero siirtää sen kauemmaksi verkkoseinästä. Sekään ei auta, sillä yksi pojista on vääntänyt ohuesta metallitangosta koriin asti yltävän vetokoukun. Innovatiivista janonsammutusta.

Jano on A-rapussa asuvalla **Niemen Väiskilläkin**, jopa niin kova, että jakaa tilipussinsa kolmeen osaan: "Mulle, muijalle, Punkkeriin". Lähistöllä on nimittäin kaksikin korttelikapakkaa, Mörssäri ja Bunkkeri, Väiskin kantapaikka. Viereisessä asunnossa, **Tirkkosilla** ei viinan kanssa läträillä vaan otetaan ilo irti **Harry Belafonten** levyttämästä "Banaaninlastaajat"-laulusta. Samaan teemaan sopii hyvin myös **Tennessee Ernie Fordin** miehekkään karhealla äänellä esittämä "Sixteen Tons", lastaamista siis sekin. Promillevapaata on myös nuukuudesta tunnetun **Isomäen Ainon** tarjoama hopeatee. Se sisältää kupillisen kuumaa vettä, ripauksen sokeria ja lirauksen maitoa hopeaväriä antamaan.

*Hopeaa ja muutakin jalometallia on jaossa myös Helsingin kesäolympialaisissa. Kovin suuria sankareita tai esikuvia ei suomalaisista kultamitalisteista tällä kertaa tule. Syynä ehkä se, että heidän lajinsa melonta, nyrkkeily ja paini ovat ainakin meille pikkupojille melko lailla tuntemattomia. Kiinnostavampia puheenaiheita tuntuvat olevan kisapaikalla myyntiin tullut uusi amerikkalaisjuoma Coca Cola ja kisakylässä ja suorituspaikoilla nähdyt pikimustat neekeriurheilijat. Sen sijaan aiemmin talvella Oslossa pidetyissä talvikisoissa ei neekereitä nähty. Suomalaissankareiksi nousivat hiihtäjä **Veikko Hakulisen** lisäksi miesten viestijoukkue sekä naisjoukkueesta **Lydia Wideman**. Oma urheilurani on vielä vaiheessa, sillä suurin osa ajasta menee kavereitten kanssa ulkona hullutellessa.*

Syksyn tultua eteeni avautuu kokonaan uusi maailma, olen oppinut lukemaan! Koulun eka luokkahan alkaa vasta

vuoden kuluttua, mutta lukemisen nälkä ajaa minut siskojen mukana kirjaston lastenosastolle. Siellä minulle kirjoitetaan ihan oma lainauskortti! Ensimmäisellä reissulla mukaan lähtee **Gösta Knutssonin** kirjoittama "Pekka Töpöhäntä". Tutuiksi tulevat myös **Väinö Riikkilän** sankarit Perts ja Kilu. **Arthur Conan Doyle** "Baskervillen koira" sen sijaan jää kirjaston tädin suosituksesta odottamaan ikävuosieni karttumista.

Luettavaahan meillä on kotonakin kokonainen kirjahyllyllinen. Isä on nimittäin toiminut sivutoimisena kirjaedustajana ja saanut sitä myötä erilaisia kirjoja näytteiksi. **Aleksis Kivi** on kirjoittanut kirjansa "Seitsemän veljestä" niin koukeroisin kirjaimin, että tarvitsen sitä lukiessa aikuisia avuksi. On siellä hyllyssä joitakin oudonnimistenkin kirjailijoiden kirjoja: **Somerseth Maughamin** "Veitsen terällä", **John Steinbeckin** "Eedenistä itään" ja **Valev Uibopuun** "Häkkilinnut", mutta niiden lukemisen päätän jättää tuonnemmaksi. Jännittävän tuntuinen "Tuntematon sotilas" on **Väinö Linnan** uusin kirja, josta ihmiset tuntuvat kovasti väittelevän. **Gallen-Kallelan** taidekirjasta löytyy pikkupojan uteliaisuutta herättäviä alastonkuvia, kuten "Ad Astra". Innokkaan lukemisen myötä alkavat myös kirjoittaminen ja laskeminen kiinnostaa. Niinpä Joulupukki saakin minulta tänä vuonna ihan omin käsin kirjoittamani toivekirjeen. Kuinkas se potkupallo kirjoitettiin...

Muistaa se Pukki käydä meilläkin tuoden mukanaan toivomani potkupallo. Suurimman jännityksen hellitettyä tarkastelen lähemmin Pukin päälle laittamia tamineita: lammasturkki, karvahattu ja jalassa ihan samanlaiset tohvelit kuin isällä! Kirjojakin lahjakontista löytyy, ja niinpä huushollissamme vallitsee seuraavat pari viikkoa syvä hiljaisuus, kun koko perhe nököttää nenä kirjassa kiinni. Isä varsinkin on kova lukumies, jota kiinnostaa erityisesti historialliset aiheet. Raamatunkin on lukenut sen verran

tarkasti, että pärjää hyvin väittelyissä sisään päästämiensä saarnamiesten kanssa. Useimmiten käykin niin, että käännytys mielessään sisään tullee parin tunnin kiivaan väittelyn jälkeen yhtäkkiä kiire vilvoittelemaan raikkaaseen ulkoilmaan.

1953-1954

Ulkoilmassa sujuu seuraava kesä suurelta osin minultakin, koulun alkamista odotellessa. Pukin tuomaa palloa käydään potkimassa Hippoksella tai Saunan kentällä. Teikataan talon päädyssä tai brennataan polttolasilla filminpätkiä. Välillä käydään kitkemässä kasvimaata, ja jos nousee hiki otsalle, käydään pulahtamassa joko Tuomiojärven tai Köhniön uimarannalla. Viikonloppuisin yleensä pöristellään veneellä saareen. Jatkan kaveeraamista Wackerin Jussin kanssa, koska meillä on aina kivaa yhdessä.

Mutta on siihen toinenkin hyvä syy: Jussin äiti Vieno on iltaisin töissä Suomi-Elon lippukassalla. Kun lipunrepijänä toimii Vienon kaveri **Kaunis-Kalle**, niin Mikki Hiiren, Pekka Puupään ja kaverinsa Pätjän seikkailut tulevat nähdyiksi moneen kertaan. Kaupungissa on Suomi-Elon lisäksi viisi muutakin teatteria: Salome, Elohuvi, Picnic, Jyvä-Kino ja Fantasia. Niihin ei meillä kuitenkaan ole asiaa, vaikka uusi Cinemascope-filmi "Ben Hur" kovasti houkuttelisikin. Muukin ohjelmisto on meiltä nassikoilta vielä useamman vuoden ajan kiellettyä katsottavaa. Näkemättä jäävät niin kotimaiset "Kaunis Veera", "Niskavuori" ja "Elokuu" kuin Hollywood-tuotannot "High Noon", "Kwai-joen silta" ja "Alaston Satama". Kotona sentään saan katsella tyttöjen Elokuva-Aitasta leikkaamia ihailijakuvia **Gary Cooperista**, **Yul Brynneristä** ja **Humphrey Bogartista**. Ja **Marlon Brandosta**, jonka roolissaan käyttämä lyhythihainen t-paita on kuulema saanut Amerikassa aikaan varsinainen muotivillityksen.

*Elokuussa Irjalla on kerrottavanaan uutinen, joka saa isän ja äidin hurjistumaan. Hän on alkanut odottaa vauvaa töissä tapaamalleen miehelle. Häät pidetään loppusyksystä 1953, ja **Ritvaksi** kastettu esikoinen syntyy seuraavan vuoden tammikuussa. Pari muuttaa häiden jälkeen miehen kotiseudulle Pyhtäälle, josta Irja kuitenkin uudelleen raskaaksi tultuaan palaa puolisoonsa pettyneenä takaisin Jyväskylään. Toinen tytär **Sirkka** syntyy keväällä 1955. Irja asettuu tyttäreineen asumaan Kypärämäen Kangaskadulle karuun hellahuoneeseen, jossa on puulämmitys ja kantovesi. Työpaikka löytyy Tikkakoskelta, parinkymmenen kilometrin päästä. Pikku-Ritvaksi kusuttua esikoista hoidetaan välillä lastenseimessä, välillä taas äitini ottaa hoitovuoron Irjan keskittyessä raskaitten työmatkojensa uuvuttamana Sirkkavauvaan.*

Viimein koittaa syyskuu ja se Suuri Päivä, kun meikäpoika lähtee koulutielle! Voionmaankadun varrella sijaitseva Cygnaeuksen koulu on valtavan kokoinen kivikolossi, jota sen pelätty johtaja **Hugo Leppälä** johtaa rautaisin ottein. Kuri koulussa on kova, lähes sotilaallinen. Pienimmästäkin rikkeestä tulee joko kotimuistutus tai jälki-istuntoa. Kirjaimiin ja numeroihin tutustuminen tuntuu pitkästyttävältä, sillä lukeminen ja laskeminen ovat sujuneet jo jonkin aikaa. Välillä laulaa luikautetaan, käydään käsityöluokassa neulomassa kuvioita froteeseen tai jumppasalissa kuperkeikkoja heittämässä. Ulkona pelataan sään salliessa pesäpalloa.

Aamuhartaudet ja ruokarukoukset vähän oudoksuttavat, kun en ole sellaisiin kotioloissa tottunut. Kahden ensimmäisen kouluvuoden ajan tytöistä ja pojista koostuvaa luokkaamme kaitsee jo eläkeikää lähestyvä harmaatukkainen **Aino Karhila**. Opinnot sujuvat sen suuremmitta vaivoitta, ja yllätyn iloisesti saadessani keväällä Martti Korpilahden rahastosta pienen stipendin.

1955-1956

Seuraavat kaksi vuotta menevät **Sakari Laitisen** johtamassa poikaluokassa. Laitinen on kovaotteinen kouluttaja, joka armotta kurittaa opetusta häiritseviä pojannulikoita karttavaraoston oven takana. Päätämme **Andreasenin Karin, Mikkilän Pentin** ja **Pekan** kanssa varautua Laitisen mahdollisiin höykytyksiin. Koulun joulujuhlassa nähtyjen Tiernapoikien innoittamina valmistamme itsellemme komeat puumiekat ja kirjavin värikuvioin koristellut suojakilvet. Kouluun emme näitä uljaita aseitamme kuitenkaan uskalla tuoda.

Hiljaisemmista luokkakavereista läheisin on **Penttisen Tommi**, jonka äiti on toimittajana sanomalehdessä. Kirjoitamme Tommin kanssa pienoisenäytelmiä ja kuuntelemme radiosta kuinka **Voitto Hellsten, Jorma Valkama, Kyösti Lehtonen, Rauno Mäkinen** ja **Pentti Linnosvuo** napsivat Suomelle mitaleita Melbournen kisoista. Muistellaan myös kuinka Cortinan sankarit Veikko Hakulinen, **Antti Hyvärinen** ja **Aulis Kallakorpi** innoittivat aiemmin talvella meidätkin urheilemaan. Tehtiin pitkiä hiihtolenkkejä Laajavuoreen, rakennettiin omia hyppyreitää ja käytiin Taulumäellä mäkkikisoja katsomassa. Ajatus urheiluseuraan liittymisestä alkoi kyteä.

Nähtyäni ja kuultuani tyttöjen ajoittaiset kahnaukset kotona äidin kanssa, päätän valita omaksi taktiikakseni olla äidille apuna. Käyn kaupassa, vien roskapussit, haen hellapuut liiteristä, ripustan ja mankeloin pyykkejä. Olot pyykkituvassa kauhistuttavat. Valkopyykkiä pitää alkuliotuksen jälkeen keittää lipeähöyryisessä padassa, ennen kuin sitä päästään huuhtelemaan ja linkoamaan ulisevaa ääntä pitävällä suurella lingolla. Mutta eiköhän se piparipurkin kansi pysy paremmin auki kun vaan tottelee eikä pullikoi vastaan.

Piparipalkalla lupaan hoitaa myös minulle annetun salaisen tehtävän: vakoilen ketä siskoni Ritva treffeillään

tapailee. Epäonnistun siinä ainakin osittain kun Tikkakoskella palvelut helsinkiläinen varusmies **Bertel** eli tuttavallisemmin **Päte** pääsee viemään tytön ihan vihille asti. Eipä silti, mieluisan vävyn taisi äiti saada. Vauvauutisiakin odotellaan, mutta niitä ei Helsingistä tule, vaan sen sijaan jälleen kerran naapuritalon **Taskisilta**. Heille tulee jo tusina täyteen, sillä uusin tulokas on järjestyksessään kahdestoista.

Isänkin kanssa kannattaa olla väleissä. Niinpä vien hänelle ylityöiltoina kahvia ja eväsleipiä, haen kioskilta Fennia-tupakkaa, rapsutan päätä kammalla ja leikkaan saksilla varpaankynsiä. Kun palvelu pelaa, kaikki pelaa. Viikkorahaan ei tuo ylenpalttinen palvelualltius kuitenkaan vaikuta edes indeksikorotuksen verran, sillä se on ja pysyy satana vanhana markkana (siis yksi uusi markka). Riittäähän se toki vaikka pullolliseen kioskilta saatavaan Kimara-juomaan, josta kuulema tulee ihan oikeasti humalaan, ainakin jos kovasti uskoo. Minua se vain röyhtäyttää. Ja kyllähän ne Jussilan lelutehtaalta melkein ilmaiseksi saatavat kakkoslaadun koronapelit ja puiset paloautot aina yhden hutikan voittavat.

Kun polttoainepula alkaa hellittää, isä toteuttaa pitkäaikaisen haaveensa. Hän vaihtaa moottoripyöränsä ja veneensä autoon, vuoden 1940 Hoppa-Fordiin. Sillä kierrellään kesäaikaan Suomen leirialueita, ja käydään tapaamassa kauempanakin asuvia sukulaisia. Helsingissä tervehditään Ritvaa ja Päteä, ja Kauppatorilla käydessä joutuvat äidin matkaa varten muodistama kesähattu ja torin lokit pahasti sotasille. Matkalla Tervolaan äidin **Arvi**-langon luo käväistään pikaisesti Ruotsin puolella, Haaparannan tavarataivaassa. Paikassa, josta voi vapaasti ostaa appelsiineja ja banaaneja, Marabou-suklaata, Önos-mehua ja Gevalia-kahvia.

Ostokset tehdään hyvään aikaan, sillä kun elintarvikkeiden säännöstelystä luovutaan, hinnat nousevat

heti pilviin. Palkansaajat reagoivat voimakkaasti, vaatien kymmenen prosentin palkankorotusta. Työnantajat eivät tähän tietenkään suostu, joten tilanne ajautuu umpikujaan. Alkaa koko maan lamauttava kolme viikkoa kestävä yleislakko. Tunnelmat lakkolaisten ja lakkoa vastustavien rikkureiden välillä kiristyvät, yltyen sen verran vakavaksi nujakoinniksi, että konepistoolein aseistettujen poliisien on tultava väliin. Lopulta työnantajien on pakko taipua, ja lakko loppuu.

Lakon aikana perheemme ruokatalouden pelastaa Haaparannan ostosten lisäksi ennen muuta kylmäkellarin laareihin varastoidut viljelypalstan juurekset. Vaihtelua ruokavalioon tuo Valorinteen työväentalolta noudettu sakea hernekeitto, ilmainen lakkosoppa. Seuraavan vappumarssin aikana käy selväksi, että joillekin ylioppilaslakkaa päässään pitävillä on siunaantunut kananmuniakin, jopa enemmän kuin omaan tarpeeseen. He nimittäin heittelevät niillä isääni, jonka kantamassa banderollissa vaaditaan 40-tuntista työviikkoa. Kaikille, siis niille munanheittäjillekin.

Puoluepolitiikkaa ei kotona ainakaan lasten kuullen puhuta. Tytöt kyllä käyvät pioneerien järjestämässä tanssiharjoituksissa, mutta tarjotuille kesäleireille ei meistä kukaan halua lähteä. Isä saattaa silloin tällöin kiroilla "herrojen metkuja" kun työmaalla on sattunut jotain ikävää. Hän ei voi ymmärtää, että valtion firmassa, jossa kaikki työntekijät ovat palkollisia, jotkut hyväpalkkaiset esimiesasemassa olevat katsovat olevansa oikeutettuja polkemaan työläisten eli kaikkein köyhimpien etuja. Isän avoin esiintyminen työläisten edunvalvojana tuo hänelle vihamiehiä etupäässä porvaripiireistä, mutta ihme kyllä mukana on myös hänen toisinajattelevia työtovereitaan. Taustalla saattaa olla yleislakon jälkeiset demarien keskinäiset kahinat. Omassa kaveripiirissäkin alkaa esiintyä orastavia merkkejä kiusaamisesta ja poliittisesta syrjinnästä.

1957

Kansakoulun neljäs luokka päättyy keväällä, ja on aika hakea oppikouluun. Sinnehän ei hakematta pääse, ja jos pääsee, niin koulunkäynti muuttuu maksulliseksi kirjoja myöten. Jyväskylään on kuitenkin perustettu varattomia ja vähävaraisia oppilaita varten kaupungin omistama kunnallinen keskikoulu, Keko. Se on sijoitettu entisen kansakoulun tiloihin Puistokadulle, muutaman kilometrin päähän kodistani. Kuultuani valinnastani käyn ruinaamassa vanhemmiltani omaa polkupyörää, jolla voisin koulumatkatkin kulkea. Vastaus on aluksi rahapulaan vedoten "ei", mutta kun lupaan itse maksaa pyörän hinnasta puolet, ostolupa heltiää. Mutta mistäpä kymmenvuotias nassikka olisi rahaa saanut? Joudunkin aluksi vippaamaan oman osuuteni äidin pitämästä "pahojen päivien varakassasta".

Mutta eihän kunnan mies voi äidilleen velkaa jäädä, joten on pakko alkaa kehittelemään erilaisia tienamiskonsteja. Ensi aluksi käyn saunan kassalla kysymässä ostaisivatko he minulta valmiita vihtoja.

"Käyhän ensin näyttämässä minkälaisia olet myymässä", vastaa saunan hoitaja rouva **Kainulainen**. Siitä sitten nopsajalkaa lähimpään Hippoksen reunan pusikkoon vihtaksia katkomaan! Valmiin vihdan annan varmuuden vuoksi isän viimeisteltäväksi.

"Voisihan tuosta hyvästä viisikymmentä markkaa maksaa", kuuluu rouva Kainulaisen tuomio.

"Selvä peli, montakos otatte?" vastaan posket innosta punottaen.

"Tuo nyt aluksi vaikka viisi, katsotaan meneekö kaupaksi vai ei."

"Nyt kaikki saunomaan, saunalta saat halvalla valmiin vihdan! Ja jos et sauno, niin elä kottiis mene, muijas on

kuitenkin pahalla päällä! Mene ongelle, saat tästä matopurkin viidellä kympillä!” huutelen tehtaan portilla seuraavana lauantaina, työvuoron päätyttyä. Ohikulkevia nokineniä naurattaa nuoren markkinamiehen mekastus. Muutama pysähtyy ja ostaa pienen lasipurkillisen onkimatoja. Päivän saldo on vihtakaupat mukaan lukien viitisen sataa markkaa.

Kuultuani, että Kainulainen nyhtää tekemistäni vihdoista saunan kassalla satasen, päätän siirtää niidenkin myynnin tehtaan portille. Kauppa käy kuin rajuilma, koska useimmat miehistä aikovat käydä kylpemässä hikisen työviikon jälkeen. Neljän kaupustelupäivän jälkeen ojennan äidille neljätuhatta markkaa, ensimmäisen lyhennyserän velastani. Enää kymppitonni, niin oma osuus on maksettu! Kymppitonni on kuitenkin iso raha pikkupojan ansaitsemaksi, ammattimiehen viikon palkka. Täytyy keksiä nopeasti lisäbisneksiä.

Varhaisin bisneksistäni on viisivuotiaana kotitalon pihanurmelle perustamani ”telttakasino”. Kahden pihakoivun väliin pingotetulle pyykkinarulle oli ripustettu pari kolme räsymattoa, joiden helmat oli levitetty teltan muotoon. Teltan ovella myin 10 vanhan markan hintaisia pääsylippuja, jonka lunastamalla pääsi seuraamaan tarjolla olevaa ohjelmistoa: korttitemppuja, sarjakuvien katselua ja vitsien kertomista. Maksun sai suorittaa myös kahdella sokeripalalla. Niitä tarvittiin kehittämäni peliautomaattiin, josta viiden markan panoksella sai - niin, no, sokeripalan. Valitettavasti Kasinon huvilupa peruttiin jo muutaman päivän kuluttua, kun kaikilta talon perheiltä alkoi olla sokerit lopussa.

Naapureihin päätän turvautua tälläkin kertaa. Yhdellä jos toisella on kellarikomero täynnä kaikenlaista roinaa, joukossa erilaisia metalliesineitä. Lupaan siivota komerot ilmaiseksi, jos saan palkaksi pitää komeroista löytyvän

kupari- ja messinkiromun. Sopimuksia syntyy muutama, ja saaliikseni jää melkoinen kasa arvokasta metallia. Oikokadun romukauppias maksaa kuormastani pari tonnia, ja niin on velka taas vähentynyt.

Kellareita myllätessä romukasojen alta paljastuu useampikin sinne hyljätty lastenvaunu. Vien rungot roskiin, mutta umpikumiset renkaat pistän visusti talteen. Niitä tarvitaan villityksen omaisesti levinneen mäkiautokuumeen hoitamiseen. Saan isältä luvan käyttää hänen liiterissä säilyttämiään puutyökaluja. Sitten vaan sahat suihkimaan ja vasarat paukkumaan! Läheiseltä rakennustyömaalta pihistetyistä laudanpätkästä muotoutuu vähitellen varsin virtaviivaisen näköinen kilpuri. Ohjausta tosin hoidellaan etuakseliin kiinnitettyjä naruja nykien, mutta onhan alla sentään valkoreunaiset täyskumipyörät.

Kellarihommat ovat kuitenkin sen verran hikisiä, että jatkan mieluummin vielä vihdanmyyntiä. Matokausi alkaa olla ohi, kun syystuulet alkavat jo puhaltaa. Uskon pääseväni velasta eroon viimeistään joulukuussa, koska aion tuolloin lupautua muutamalle tuttavaperheelle joulupukiksi. Äidin ehdottamaan paperinkeräykseen en ryhdy, koska siitä saa palkinnoksi vain halvan kellon.

Nojailen Sammonkadun kulmassa upouuteen Crescent-pyörääni ja katselen ison hiekkakentän reunassa sijaitsevaa puista koulurakennusta. Siinä on Puistokoulu, tuleva opinahjoni seuraavien viiden vuoden ajan. Jyväskylä on keskustaltaan varsin vaatimattoman kokoinen, Jyväsjärven ja Harjun väliin ahdettu kaupunkipahanen. Niinpä kolmen kilometrin matka Syrjälänkadulta Voionmaankadun ja Harjukadun kautta Puistokoululle taittuu uudella ajokillani alle kymmenen minuutin. Talutan pyörän koulun pihalle ja lukitsen sen pyörätelineeseen. On ensimmäinen koulupäivä, ja pihalle on kerääntynyt iso joukko eri-ikäisiä keskenään pulisevia koululaisia. Tavoitan joukosta muutaman tutun

kasvon, joita iloisesti morjenstan. Hetken kuluttua soittokello kutsuu meidät sisätiloihin.

Alkaa uusien luokkien kokoaminen, ja pian käy selväksi, että poikaköörissä opiskeleminen tulee saamaan jatkoa. Luksuksena voinee pitää sitä, että meidät 1c-luokkalaiset sijoitetaan Puistokadun puoleisen päädyn yksittäiseen luokkahuoneeseen, johon on oma sisäänkäynti koulutalon molemmilta kulmilta. Välitunneille meneminen ja sieltä palaaminen sujuvat jouhevasti ilman turhaa jonottamista. Luokanvalvojaksemme saamme kuivakkaan oloisen matematiikan ja veiston opettajan **Reino Viinamäen**. Hän osoittautuu kuitenkin mukavaksi ja kärsivälliseksi kasvattajaksi, jolla tosin on ajoittaisia vaikeuksia kaikkein vilskeimpien miehenalkujen paimentamisessa. Uusia oppiaineitakin tulee syksyn mittaan: ruotsin kieltä, kasvi- ja eläinoppia sekä musiikin teoriaa, josta nappaan heti alkajaisiksi yhdeksikön.

Meno luokassa on aika ajoin raisua, onhan meitä enemmän tai vähemmän vilkkaita kavereita ahdettu pieneen tilaan kolmisenkymmentä. Välitunneilla meno äityy jo tönimiseksi ja pikku painiskeluksi. Ensi lumen pudottua maahan meitä ekaluokkalaisia "nahkoja" yritetään kastaa lumipesuja antamalla. Eihän siinä sinänsä kovin isosta kiusasta ole kyse, mutta kun lumen sekaan on jäänyt kuraista hiekkaa, asia muuttaa luonnettaan. Huomautan kurapesuista välituntivalvojalle, joka puuttuu peliin ja lopettaa kiusanteon. Se ei ole kiusaajille mieleen, ja saan kuulla rollimisestani viikkotolkulla. Irvistelijöitten ja huutelijoitten etunenässä touhuavat **Arvajet**, nisulalaisen korttelikauppiaan kaksospojat **Erkki** ja **Pertti**. Kiusaajat katsovat asiakseen laajentaa lumisotajuttua "teerenpaskoihin" eli kasvojani koristaviin pisamiin, isäni poliittisiin mielipiteisiin ja äitini ruumiinrakenteeseen. Äiti on nimittäin vuosien saatossa pulskistunut varsinkin keskivartaloltaan, ja siitä riittää muillekin pilkkakirveille huutelun aihetta.

1958

Samasta syystä käyvät nuo aivottomat kiusankappaleet luokkakaverini **Santun** kimppuun. Santtu sairastaa niin sanottua elefanttitautia, minkä seurauksena hän on kauttaaltaan pallomaisesti turvonnut. Ilmaisen tukeni Santulle aina kun se on mahdollista, esimerkiksi valitsemalla hänet maalivahdiksi voimistelutunnin aikana muodostettavaan joukkueeseen. Muutoinhan hänen kohtalonaan olisi aina olla se viimeinen, valinnoissa valitsematta jäänyt jakojäännös. Neuvon Santtua olemaan välittämättä kiusaajien pilkkahuudoista, sillä huutelemalla he vain paljastavat tyhmyytensä ja huonon itsetuntonsa. Päätän itsekin kuitata huutelut olan kohautuksella. Eiköhän sekin päivä vielä koita, jolloin nähdään kuka sen viimeisen sanan oikein sanoo. Ensimmäisenä näytteenä siitä mitä tuleman pitää, täräytän ensimmäisen lukuvuoden päätteeksi lukuaineiden keskiarvoksi 9.44.

Koulu jatkuu taas syksyllä helteisen kesän jälkeen. Irja oli löytänyt perheelleen pienen vuokra-asunnon Tikkakoskelta läheltä työpaikkaansa. Päivittäiseen lastenhoitoon oli saanut naapuriapua, mutta nyt oli tilanne vaikeutunut niin, että minua ja Tuulikki-siskoani tarvittiin avuksi. Pyöräilin Tikkakoskelle lapsenlikaksi kerran jos toisenkin, parikymmentä kilometriä suuntaansa. Ainakin kunto koheni! Tikkakoskihan on tullut perheellemme tutuksi jo sotavuosilta, jolloin sekä isä että äiti työskentelivät siellä sijainneella asetehaalla. Tuolta ajalta periytyvät naamiointimaalaukset koristavat vieläkin tehdasalueen rakennuksia. Palkinnoksi vaivannäöstäni Irja lupasi ottaa minut mukaansa lomamatkalleen Pohjois-Suomeen.

Sitä odotellessa purin tarmoani jalkapallon perässä juoksemalla, Harjun pesäpallo-otteluita seuraamalla ja Hippoksen pusikoissa huuhailemalla. Sen verran alkoi

urheilukärpäsen purema kutiamaan, että kävin liittymässä sekä Jyväskylän Weikkojen että Jyväskylän Pallokerhon jäseneksi. Edelliseen siksi, että sen jäsenkorttia vilauttamalla pääsee seuraamaan Weikkojen Harjun kentällä pelattavia mestaruussarjapelejä, jälkimmäiseen siksi, että monet kavereistani kuuluivat jo johonkin JPK:n monista juniorijoukkueista. Talvisin JPK:lla on myös jääkiekkoon liittyvää toimintaa, ja sekin kiinnosti.

Loppukesän kohokohdaksi nousi sitten se luvattu pohjoisen reissu, pariviikkoinen vierailu Kätkäjärvelle, Irjan sedän Arvin korpitilalle. Olin jo kerran aikaisemmin siellä kyläillyt, joten paikka oli tuttu, samoin kuin veljessarjan nuorimmainen poika, Olavi. Sääskilaumoista piittaamatta lähdimme iltaisin onget olalla verottamaan järven runsaslukuista ahvenkantaa. Joskus teimme aamiaispöydästä kunnon eväät ja talsimme laajan suoalueen poikki Louejoelle taimenia ja harjuksia jahtaamaan. Kalaonni ei jokireissuilla ollut hääppöinen, johtuen ehkä kehuista välineistämme, mutta luonnossa vaeltelun suoma elämys korvasi osan pettymyksestä. Osa vaivasta kuittautui herkuttelulla marjoistaan keltaisina hehkuvien hillasoiden antimilla. Ja jos ei oikeasta elämästä löytynyt tarpeeksi jännitystä, se taatusti korvautui sepittämässämme kauhutarinoissa, joita toisillemme nukkumaan mennessä kerroimme.

1959

Mutta nyt nuo mukavat kokemukset on siirrettävä muistojen joukkoon, ja alettava keskittymään opiskeluasioihin. Uutena mielenkiinnon kohteena on englannin kieli, jota meille opettaa lehtori **Yrjö Otsamo**. Muut aineet sujuvat omalla painollaan, olinhan ottanut ensimmäisen vuoden opiskelut sen verran tosissani, että ainekset menestymiseen ovat olemassa. Pelailen koulunkäynnin ohessa myös jalkapalloa

JPK:n D-junioreissa. Syksyn pimetessä pelit kuitenkin loppuvat.

Erään kerran palatessani Rajakadun koululla pidetyiltä veistotunneilta pysähdyn Aatoksenkadun ja Kisakadun kulmaukseen. Viereisen soramontun pohjalle rakennetussa, kirkaasti valaistussa puukaukalossa pelaa joukko poikia minulle aivan outoa peliä, jääkiekkoa. Näky kiehtoo kovasti, ja houkuttelen kouluun palattuani kavereitani tutustumaan tuohon uuteen mielenkiintoiselta vaikuttavaan lajiin. Mukaan lupaavat lähteä ainakin paras kaverini **Laineen Jukka, Ekholmin Usko, Jalavan Kari**, Mikkilän Pentti ja **Taskisen Kalevi**. Otettuani kaukalon huoltoporukoilta selvää JPK:n seuraavista harjoitusvuoroista talsimme luistimet kinalossa Montulle ja ilmoittaudumme halukkaaksi pelaamaan joukkueessa. Tulemme kreivin aikaan, sillä kausi on juuri alkamassa, ja joukkueita ollaan vasta kasaamassa. Pääsemme kaikki mukaan, minä omasta halustani maalivahdiksi osin siksi, ettei minulla ole kenttäpelaajan tärkeintä työkalua, omaa mailaa. Sarjapelit käynnistyvät sitten vähitellen D-junioreittenkin osalta. Koska Montun kaukalo on kaupungin ainoa, sieltä ei junioreille harjoitusaikoja juuri löydy. Omille harjoitteille pitää löytää tilaa joko tavallisilta luistinradoilta tai lampien ja järvien luonnonjäiltä.

Hiki päässä treenaaminen kovassa pakkasessa koituu helmikuussa kohtalokseni. Sairastun kovaan kuumeeseen ja keuhkoputken tulehdukseen. Pelit saavat jäädä ainakin hetkeksi, ja koulunkäyntikin keskeytyy. Poissaolotunteja kertyy yli kuusikymmentä. Sillä perusteella minut olisi jo voitu erottaa koulusta tai ainakin jättää luokalle. Se ei kuitenkaan tullut edes harkintaan, koska kevättodistukseni suorastaan vilisee kympejä, keskiarvon ollessa peräti 9.64. Menestymiseni tulee koko koulun tietoon rehtorin kertoessa kevätjuhlapuheensa lopuksi kenellä on tänä keväänä koulun paras todistus. Onhan se aika pollea tunne, kun saa

uunituore todistus kourassa hönkäistä Arvajan porukan kuullen, että ”kommarit jyrää” – vaikken kommari olekaan.

Syynä tähän lukutoukkamaiseen käyttäytymiseen on sairastumisen pitkittyminen sitkeänpuoleiseksi tulehdukseksi, johon lääkäri määräsi penisilliinin lisäksi reilut kaksi viikkoa vuodelepoa. Sängyn pohjalla maatessani lueskelin ajankulukseni koulukirjat kannesta kanteen, joten kaikki opetus tuntui kouluun palattuani vanhan kertaukselta. Olin myös mielestäni sisäistänyt koulunkäynnin syvimmän ytimen: ole tunneilla kiltisti hiljaa ja kuuntele mitä opettaja sanoo. Sitä se kuitenkin tulee kokeissa kysymään – ja sitä mitä kirjassa sillä kohtaa lukee. Hurjasta todistuksestani kuultuaan rientävät vähemmän ahkerat kaverini kilvan tilaamaan ”bisnesimperiumini” uusimpia tuotteita, viidensadan hintaisia kotiaineita ja pari sataa tunnilta maksavaa matematiikan yksityisopetusta, sisältäen viikoittaiset kotilaskut. Mukavan kokoisten taskurahojen lisäksi taisin näillä tuotteilla pelastaa ehdoilta ainakin puolisen tusinaa kavereitani.

Aivan asuinalueemme vieressä sijaitsee Hippos, nimensä mukaisesti hevosurheilun tarpeisiin rakennettu ravirata. Kilometrin mittaisen kaviouran sisälle jäävästä soikiosta kuivempi puolisko on vuokrattu viljapelloksi kosteamman puoliskon jäätyä tarpeettoman tuntuiseksi joutomaaksi. Radan lähtö- ja maalisuoran reunaan on pystytetty tuomaritorni, korkea lautapytinki, josta ravilähtöjä tarkkailevat tuomarit näkevät hevoset koko radan matkalta.

Tuomaritornin vierustalle on saviseen maahan painautunut särkyneistä lautasista peräisin olevia valkoisia sirpaleita – muistoja kiertävän tivolin muutaman vuoden takaisesta vierailusta. Muistan lautasten särkyneen siinä vaiheessa kun oudosti soperteleva pelle alkoi niillä jongleeraamaan. Ehti lausua lorustaan vain pätkän ”*Sikarat, sakarat, pikkuiset kakarat...*” kun ensimmäisen kerran